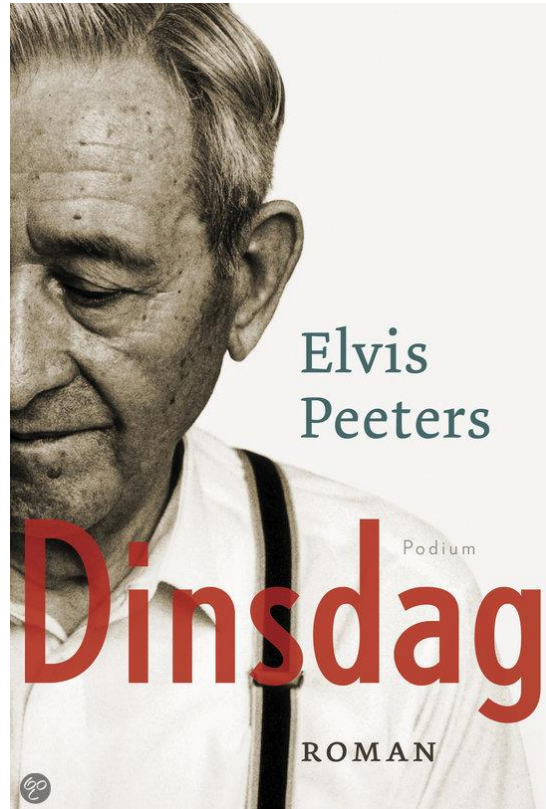

Ideologische verblinding

Een analyse van de vormgeving van de relatie tussen de gekoloniseerde en de kolonisator in de roman *Dinsdag* van Elvis Peeters

Manon Hendriksen

student 4422643

12-06-2017

Bachelorscriptie Moderne Letterkunde

Scriptiebegeleider: Jeroen Dera

Tweede lezer: Dr. Jos Muijres

Inhoudsopgave

Abstract	4
Inleiding.....	5
Onderzoeksvraag.....	6
Theoretisch kader	8
Postkoloniale denkers	9
Edward Said	9
Homi Bhabha	11
Methode.....	13
Verantwoording corpus	14
Ethische kwestie roman	15
Hoofdstuk 1: Othering in Dinsdag.....	16
Terminologie.....	16
Representatie inheemse bevolking.....	17
Hiërarchieverschil	19
Conclusie.....	20
Hoofdstuk 2: Mimicry in Dinsdag	21
Representatie protagonist.....	21
De onafhankelijkheidsstrijd door Congolezen.....	22
Conclusie.....	24
Hoofdstuk 3: Hybridity in Dinsdag	26
Representatie protagonist.....	26
Halfbloeden en Evoluees	27
Conclusie.....	28
Conclusie	29
Discussie	31
I. Primaire literatuur	33
II. Secundaire literatuur.....	33

Abstract

Binnen dit onderzoek is gekeken hoe de relatie tussen de (voormalig) gekoloniseerde en de (voormalige) kolonisator is vormgegeven in de roman *Dinsdag* van Elvis Peeters. Aan de hand van de postkoloniale theorie omtrent identiteitsvorming is een beeld gemaakt van deze relatie tussen de gekoloniseerde en de kolonisator. Hiervoor zijn drie concepten gebruikt, namelijk *othering*, *mimicry* en *hybridity*. Aan de hand van *close reading* zijn deze concepten toegepast op de roman. Uit de resultaten van de analyse van deze roman blijkt uiteindelijk dat er sprake is van ontwikkeling door de roman heen. De kloof tussen de gekoloniseerde en de kolonisator wordt gedurende de roman namelijk steeds kleiner, maar er blijft wel een hiërarchieverschil bestaan waarbij de gekoloniseerde inferieur is aan de kolonisator. Binnen de roman *Dinsdag* is er dus nog wel sprake van een ideologische verblinding die voorkomt uit het koloniale discours.

Inleiding

Veel lezers willen niet begrijpen dat een roman een proeftuin van de verbeelding is, waarin taboes taboe zijn en de schrijver ook het onkruid mag laten groeien. Als hij ideologische propaganda wil bedrijven, schrijft hij een slechte roman en kan hij daar op worden afgerekend.¹

Zo schreef Frits Abrahams in zijn column ‘Heilige verontwaardiging’ in 2009. Abrahams reageert in deze column op de kritiek die werd geuit op de roman *Alleen maar nette mensen* van Robert Vuijsje. De roman zou namelijk enkel een stereotypering geven van Surinaamse en Antilliaanse vrouwen. Abrahams stelt hier echter tegenover dat de wereld van de fictie een andere is dan de wereld waarin wij leven. De lezer moet fictie niet betrekken op het leven zelf, maar haar beschouwen als een proeftuin waar geëxperimenteerd kan worden. Toch zijn er veel zwarte vrouwen geweest die bezwaar maakten tegen de representatie van de zwarte vrouw in *Alleen maar nette mensen*. Volgens hen is de roman een uitgelezen kans om de maatschappij een spiegel voor te houden.²

Deze discussie, waarin culturele toe-eigening het kernwoord is, vindt niet enkel plaats omtrent de roman *Alleen maar nette mensen* in 2009. Ook nu, ongeveer zeven jaar later, is deze discussie nog steeds een heet hangijzer in het literaire debat. Zo schreef Karin Amatmoekrim eind 2016 een kritisch opinieartikel in *NRC Handelsblad*, waarin ze de witte schrijver vraagt om na te denken over het zwarte personage dat hij/zij opvoert. Amatmoekrim stelt namelijk dat ‘culturele toe-eigening gaat over de verantwoordelijkheid van de schrijver om te kunnen gaan met het gewicht van de cultuur die hij/zij beschrijft.’³ De auteur moet de zwarte personages niet enkel als karikatuur opvoeren en het beeld bevestigen van de dominante cultuur. Het zwarte personage moet ook een stem krijgen binnen de Nederlandstalige roman.⁴

Een andere stem die van invloed is in het debat omtrent culturele toe-eigening is die van Saskia Pieterse. In haar essay ‘De emancipatie van de lezer’ uit 2014 stelt Pieterse het volgende:

Voor zover ik het kan overzien worden tegenwoordig die romans geselecteerd voor literaire prijzen en met loftuitingen overladen die allochtone personages gebruiken als een vehikel om beladen onderwerpen zoals de weinig florissante toestand van de multiculturele samenleving, Westerse zelfhaat en/of Westerse superioriteitsgevoelens, aan de orde stellen.⁵

¹ Abrahams, 2009

² Ibidem.

³ Amamoetkrim, 2016

⁴ Een belangrijke kanttekening bij het artikel van Amamoetkrim is het feit dat Amamoetkrim enkel spreekt over werken waarin zwarte personages zich in een Westerse maatschappij bevinden. Hierdoor wordt enkel een beeld geschetst van de relatie tussen het zwarte en het witte personage in het Westen. Er zijn echter ook voorbeelden van werken waarbij een wit personage zich bevindt in een niet-Westers land, maar deze worden door Amamoetkrim buiten beschouwing gelaten.

⁵ Pieterse, 2014, p.5

De auteur gebruikt het zwarte personage dus enkel om een bepaalde kwestie, zoals de Westerse zelfhaat, de roman binnen te dragen. De zwarte personages krijgen zo weinig *agency*⁶ en vormen een lege huls. Het zijn de Westerse personages die met dit idee aan de haal gaan en er gevoelens over vormen. Het westerse, witte personage is degene die binnen de roman focaliseert, waardoor aan de discussie omtrent de verstandhouding tussen westers en niet-westers vaak voorbijgegaan wordt.

Het feit dat Amatmoekrim en Pieterse de afgelopen jaren nog kritisch geschreven hebben over de discussie rondom culturele toe-eigening, geeft aan dat er nog maar weinig vooruitgang is geboekt sinds 2009. Amatmoekrim stelt dan ook dat het ‘een *mind fuck* van epische omvang is om te denken dat de mondige minderheid problemen in het leven roept die er niet zijn. Ze doet niets anders dan wijzen op ongelijkheden die altijd al hebben bestaan.’⁷ Deze uitspraak nodigt uit tot een nader onderzoek naar culturele toe-eigening in de hedendaagse roman. Er is namelijk nog maar weinig onderzoek gedaan naar de rol van het zwarte personage binnen de 21^e eeuwse roman, terwijl er wel veel zwarte personages in de hedendaagse romans worden opgevoerd.⁸ Dit onderzoek tracht dan ook een klein bijdrage te leveren aan dit relatief onontgonnen onderzoeksgebied.

Binnen dit onderzoek wordt de Vlaamse roman *Dinsdag* van Elvis Peeters geanalyseerd. De keuze voor een Vlaamse roman ligt in het feit dat het koloniale verleden nog steeds een duidelijk pijnpunt in het maatschappelijk debat in België vormt.⁹ Het heersende discours van vandaag de dag binnen de publieke opinie in België omtrent kolonialisme heeft de veroordeling van kolonialisme hoog in het vaandel staan.¹⁰ Deze discussie omtrent de herbezinning op het koloniale verleden is niet los te zien van de discussie omtrent het koloniale discours en de culturele toe-eigening, waarin de niet-westerling ondergeschikt is aan de westerling. De vraag hoe wij met ons verleden om moeten gaan berust namelijk ook deels op de ideologie die wij met ons mee dragen.

Onderzoeksvraag

Zoals uit de inleiding al is gebleken, wordt er steeds kritischer gekeken naar het fenomeen culturele toe-eigening en het eigen koloniale verleden. Zo kijkt men bijvoorbeeld kritisch naar de representatie van niet-westerse personages in de Nederlandse literatuur. In deze scriptie zal deze representatie dan

⁶ Het personage krijgt binnen de roman amper handelingsruimte of een duidelijk karakter. (Pieterse, 2014)

⁷ Amatmoekrim, 2016

⁸ Een uitzondering hierop vormt bijvoorbeeld het artikel van *Lucas van der Deijl, Saskia Pieterse, Marion Prinse & Roel Smeets*, ‘Mapping the Demographic Landscape of Characters in Recent Dutch Prose - A Quantitative Approach to Literary Representation’, *Journal of Dutch Literature*, 7.1 (2016), 20-42. Uit dit artikel blijkt dat het voornamelijk mannelijke Westerse personages zijn die focaliseren in de romans. Het zijn de vrouwen en de niet-westerse personages die een ondergeschikte stem krijgen in deze romans.

⁹ Door de publicatie van de werken *King Leopold's Ghost* van de Amerikaanse auteur Adam Hochschild in 1998 en het werk *Congo. Een geschiedenis* in 2010 is sinds de jaren '90 de interesse in het koloniale verleden van België toegenomen. Beide werken wakkerden de discussie omtrent het koloniale verleden in Congo aan. Daarnaast is ook onder historici de interesse naar het koloniale verleden toegenomen. (Goddeeris & Kiangu, 2011, p. 54-55)

¹⁰ Castryck & Vanhee, 2002, p. 308

ook centraal staan, want kloppen de beweringen wel die Pieterse en Amamoetkrim doen? Worden de niet-Westerse personages binnen de roman daadwerkelijk enkel als vehikel gebruikt? Of is er toch sprake van enig *agency* omtrent de zwarte personages? Uit deze vragen vloeit dan ook de volgende onderzoeksvraag voort, namelijk: Hoe wordt de relatie tussen de (voormalige) kolonisator en de (voormalige) gekoloniseerde vormgegeven in de roman *Dinsdag* van Elvis Peeters? Voor de beantwoording van deze vraag worden drie concepten gebruikt uit de postkolonialistische literatuurtheorie.

Theoretisch kader

Postkolonialisme is een problematische term. ‘Postkolonialisme’ verwijst namelijk naar een discours na het kolonialisme. Het is echter de vraag of er wel gesproken kan worden over post-kolonialisme, want is het kolonialisme wel geëindigd? Enerzijds kan gesteld worden van wel, aangezien in de twintigste eeuw veel Derde Wereldlanden gedekoloniseerd zijn. Anderzijds kan er kritisch gekeken worden naar deze dekolonisatie, want is het niet zo dat de koloniale machtsverhoudingen deels in stand zijn gehouden in onze huidige tijd? ¹¹

Ashcroft, Griffiths en Tiffin geven in hun werk *The empire writes back* (2002) dan ook de volgende definitie van post-kolonialisme:

We use the term ‘post-colonial’ however to cover all the culture affected by the imperial process from the moment of colonization to the present day. This is because there is a continuity of preoccupations throughout the historical process initiated by European imperial aggression.¹²

De term post-kolonialisme is in deze definitie geen aanduiding voor een periode na het kolonialisme, maar een aanduiding voor de complexe relatie tussen heden en verleden ten opzichte van het kolonialisme. Onder het postkolonialisme vallen dus zowel teksten uit het koloniale tijdperk, als teksten die na het koloniale tijdperk zijn geschreven. Discoursen uit het koloniale verleden zijn immers in de postkoloniale werkelijkheid nog steeds aanwezig. McLeod stelt in zijn werk dan ook dat post-kolonialisme: ‘does not define a radically new historical era. Nor does it herald a brave new world where all the ills of the colonial past have been cured. Rather, ‘postcolonialism’ recognises both historical continuity and change’.¹³

Naar aanleiding van deze aanname van de betekenis van het concept postkolonialisme wordt er voornamelijk gekeken naar postkolonialisme als een culturele en politieke constellatie. In dit onderzoek zal er eerder sprake zijn van postkolonialisme als een benadering. Ashcroft, Griffiths en Tiffin stellen dat het idee van een postkoloniale literaire theorie voortkomt uit ‘the inability of European theory to deal adequately with the complexities and varied cultural provenance of post-colonial writing.’¹⁴ De postkoloniale theorie tracht daarom ook kritisch te kijken naar universalisme in literatuur. Het is namelijk vaak de Westerse notie van literatuur die als universeel wordt aangedragen. Postkolonialisme laat echter naast het westerse waardensysteem, ook niet-westerse waardesystemen en

¹¹ Brillenburg Wurth, 2006, p.368

¹² Ashcroft et al., 2002, p.2

¹³ McLeod, 2010, p. 39

¹⁴ Ashcroft et al., 2002, p.11. Voor Ashcroft et al. betekent post-colonial writing echter wel dat die literatuur afkomstig is uit post-koloniale landen, zoals Nigeria en India.

opvattingen op de voorgrond treden in teksten uit alle perioden. Daarnaast bestudeert het postkolonialisme teksten die impliciet of expliciet een directe imperialistische ideologie¹⁵ uitdragen, omdat deze teksten de machtsverhoudingen in stand kunnen houden.¹⁶

Postkoloniale denkers

Voor de analyse van de roman *Dinsdag* baseer ik mij op de ideeën van twee postkoloniale denkers, namelijk Edward Said en Homi Bhabha. Beide denkers hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan de discussie over postkolonialisme, maar bieden een andere kijk op het begrip identiteit. Zo introduceert Said het concept *othering* en Bhabha de concepten *mimicry* en *hybridity*. De focus binnen deze scriptie zal dan ook liggen op de identiteitsvorming tussen de gekoloniseerde en de kolonisator in de roman.

Edward Said

In 1978 gaf Edward Said met zijn werk *Orientalism* het startschot voor de postkoloniale discoursanalyse als onderdeel van de cultuurtheorie. Postkolonialisme wordt in dit werk niet als een concept gebruikt, maar als een discours: ‘de centrale stelling van dit werk luidt dat de Oriënt geen geocultureel gegeven is, maar een constructie vanuit een Westers en koloniaal perspectief’.¹⁷ Dit construct is niet enkel ‘een idee’, maar het vormt onze werkelijkheid. Said stelt dan ook dat ‘the Orient has helped to define Europe (or the West) as its contrasting image, idea, personality, experience.’¹⁸ Door middel van de omschrijving van de Oriënt, dicht het Westen zichzelf een contrasterend imago toe. De Oriënt draagt hierdoor bij aan de identiteitsvorming van het Westen.

Kennis is een onderdeel van ons kolonisatieproces, hoewel kennis meer gebaseerd is op ideologie dan op waarheid. Representaties van de Oriënt — mensen en gebruiken uit het Oosten — zoals die werden neergezet in de Westerse literatuur, schilderkunst en muziek droegen bij aan de definiëring van de Westerse cultuur. Said stelt dan ook dat de Oriënt in deze media werd gerepresenteerd als vrouwelijk, sensueel, primitief en irrationeel. Het westen werd daarentegen neergezet als mannelijk, rationeel en sterk.¹⁹ Het zijn deze representaties die lijken te zorgen voor een rechtvaardiging van de koloniale overheersing. Juist door de Oriënt neer te zetten als minderwaardig en afhankelijk, wordt de koloniale heerschappij kracht bijgezet. De binaire opposities tussen westerse en niet-westerse landen

¹⁵ Onder imperialistische ideologie wordt binnen dit onderzoek de ideeën en opvattingen omtrent overheersing verstaan. Deze ideeën kunnen van invloed zijn op de beelden over de ‘overheersing’, waardoor er sprake kan zijn ‘“kolonisering” via cultuur en ideeën.’ Hierdoor kan er een bepaalde werkelijkheid gecreëerd worden. Binnen de imperialistische ideologie is dit het beeld van de ondergeschiktheid van de gekoloniseerde en de overheersing van de kolonisator. (Brillenburg, Wurth, 2006, p.371)

¹⁶ Brillenburg Wurth, 2006, p. 369 -370

¹⁷ Rock et al., 2013, p.136

¹⁸ Said, 2003, p.1-2

¹⁹ Said, 1979, p. 65–67.

wordt zo benadrukt. Dit beïnvloedt ook de vorming van het zelfbeeld en de identiteit van het ‘Zelf’ en de Oriënt.²⁰

Literatuurwetenschappers moeten dus, volgens Said, op zoek gaan naar de verbanden tussen een literaire tekst, het oriëntalisme en de maatschappij als geheel. De maatschappij en de literaire cultuur moeten op elkaar betrokken worden. Door deze stelling vormt Suids oriëntalisme een tegenhanger van het liberale humanisme. Het liberale humanisme ziet kunst en literatuur als autonoom. Volgens Said kan dat niet, want ‘Anyone who teaches, writes about or researches the Orient -and this applies whether the person is an anthropologist, sociologist, historian, or philologist either in its specific or general aspects, is an Orientalist, and what he or she does is Orientalism.’²¹ Kunst kan nooit afzonderlijk bekeken worden van de werkelijkheid waarin zij gecreëerd is. Eenieder kijkt vanuit zichzelf naar de Orient.²²

Othering

Een belangrijk aspect in het werk van Said is *othering*: het creëren van de Ander. Voor de beschrijving van de interactie tussen de onderdrukker en onderdrukte maakt Said gebruik van het idee van de ‘binaire oppositie’, zoals geïntroduceerd door Levi-Strauss.²³ Een binaire oppositie bestaat uit twee polen die lijnrecht tegenover elkaar staan, zoals ‘zwart-wit’ en ‘man-vrouw’. Binnen deze oppositie wordt één pool verkozen boven de andere. De geprefereerde pool krijgt de betekenis van ‘Zelf’, de ‘Wij’ en de inferieure pool krijgt de betekenis van ‘Ander’, de ‘Zij’. Said zegt dan ook over deze binaire oppositie dat ‘It is enough for “us” to set up these boundaries in our own minds: “they” become “they” accordingly, and both their territory and their mentality are designated as different from “ours”.’²⁴

In het voorbeeld man-vrouw vormt de man binnen de binaire oppositie de geprefereerde pool en dus het ‘Zelf’ en de vrouw de inferieure pool en dus de ‘Ander’. De twee polen vormen niet enkel een oppositie, maar ze zijn ook afhankelijk van elkaar. Door de verschillen die de opposities bevatten, maken ze elkaars bestaan mogelijk. Het bestaan van het concept ‘groot’ impliceert ook dat het concept ‘klein’ moet bestaan. Ze ontleen zo hun identiteit aan elkaar, maar deze identiteiten blijven duidelijk gescheiden.²⁵

Binnen het Oriëntalisme wordt een binaire oppositie gecreëerd tussen het Westen en de Oriënt. De geprefereerde pool wordt gevormd door het Westen en de inferieure pool door de Oriënt. De Oriënt krijgt zo dus inferieure eigenschappen toebedeeld, zoals barbaars en onbetrouwbaar. Hierdoor wordt het Westen voorgesteld als ‘beschaafd’ en ‘rationeel’ en krijgt het dus een positieve connotatie. Said

²⁰ Brillenburg Wurth, 2006, p.373

²¹ Said, 2003, p. 2

²² Rock et al., 2013, p.136-137

²³ Bertens, 2008, p.100

²⁴ Said, 2003, p. 54

²⁵ Bertens 2008, p. 54-56

stelt dan ook dat ‘the Orient has helped to define Europe (or the West) as its contrasting image, idea, personality, experience’.²⁶

Homi Bhabha

Literatuurwetenschapper Homi Bhabha heeft in de voetsporen van Said verder gewerkt aan de theorie omtrent identiteitsvorming. Bhabha stelt dat Said met zijn nadruk op binaire oppositie te weinig oog heeft voor het *wederzijdse* beïnvloedingsproces. Kennis over niet-westerse landen leidt tot identiteitsvorming van westerse landen, maar kennis uit westerse landen heeft ook invloed op de identiteitsvorming van niet-westerse landen. De gekoloniseerde kan volgens Bhabha niet losgekoppeld worden van zijn kolonisator: het gaat om de interactie tussen het Westen en de Oriënt. Voor de beschrijving van deze interactie gebruikt Bhabha het abstracte begrip *ambivalentie*. Bij *ambivalentie* draait het om een constante fluctuatie tussen de aantrekking tot een object en de afstoting van een object en het willen van iets en daarna het tegenovergestelde willen. Een construct kan zo dus tegenstrijdige gevoelens oproepen.²⁷ Een voorbeeld hiervan binnen het kolonialisme is het creëren van een herkenbare ‘Ander’. Zo wil de kolonisator dat de gekoloniseerde op hem gaat lijken, maar uiteindelijk niet te veel, want dat zou een machtsinperking betekenen. Door dit concept *ambivalentie* wordt de mogelijkheid geboden om niet enkel in binaire opposities te denken, maar ook in tegenstrijdigheden binnen het oriëntalisme. Hiervoor biedt Bhabha twee concepten, namelijk *mimicry* en *hybriditeit*.

Mimicry

Mimicry is een complex concept. Wanneer getracht wordt om *mimicry* simpel te omschrijven, kan de volgende definitie gegeven worden: het nabootsen van de kolonisator door de gekoloniseerde om zo op gelijke hoogte te komen met de kolonisator. Bhabha stelt in zijn essay ‘Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discours’ dat het gekoloniseerde subject de kolonisator nabootst. Hiermee geeft hij de complexe relatie tussen de gekoloniseerde en de kolonisator weer.

Het discours van *mimicry* is geconstrueerd rondom ambivalentie, want de gekoloniseerde moet geen exacte duplicatie zijn van de kolonisator, maar wel op de kolonisator lijken. *Mimicry* moet nog wel verschillen produceren om effectief te zijn. *Colonial Mimicry* is zo dus de wens om een ‘recognizable Other’ ‘as a subject of a difference *that is almost the same, but not quite*’ te creëren.²⁸ De kolonisator wil dus dat het gekoloniseerde subject zich de normen en waarden, de taal en de cultuur van de kolonisator toe-eigent, maar het subject moet daarentegen wel een Ander blijven.²⁹

Opvallend bij deze definitie is dat *othering* een wezenlijk deel uitmaakt van de theorie. Er is namelijk de wens om een herkenbare ‘Ander’ te creëren, maar daardoor blijft het discours van de

²⁶ Said, 2003, p. 1-2

²⁷ Besser, 2013, p.140

²⁸ Bhabha, 2004, p. 122

²⁹ Ibidem, p.122

‘Ander’ nog wel bestaan, want er blijft een onderscheid tussen de ‘Zelf’ en de ‘Ander’ zichtbaar. De Oriënt blijft echter door middel van *mimicry* proberen om steeds meer op de kolonisator te gaan lijken om zo de herkenbare ‘Ander’ te worden. Het gekoloniseerde subject wil niet langer als de ‘Ander’ gezien worden en neemt daarom de cultuur van de kolonisator aan. De machtsverhouding tussen de kolonisator en de gekoloniseerde vervaagt hierdoor steeds meer en daardoor zijn de binaire opposities, zoals die in het Oriëntalisme van Said naar voren komen, steeds minder zichtbaar.

Hybridity

Bhabha stelt dat koloniale relaties niet stabiel zijn, omdat de identiteit van de gekoloniseerde en de identiteit van de kolonisator met elkaar interacteren en zo dus van elkaar afhankelijk zijn. Daarom introduceert hij in het werk *The Location of Culture* (2004) het begrip *hybridity*. In de introductie van zijn werk introduceert Bhabha het idee van een interculturele ruimte. Tussen de cultuur van de kolonisator en de cultuur van de gekoloniseerde zou zich een interculturele ruimte bevinden die ook wel de ‘Third space’ wordt genoemd. Bhabha vergelijkt deze ruimte in zijn werk met een trap:

The stairwell as liminal space, in-between the designations of identity, becomes the process of symbolic interaction, the connective tissue that constructs the difference between upper and lower, black and white. The hither and thither of the stairwell, the temporal movement and passage that it allows, prevents identities at either end of it from settling in primordial polarities. This interstitial passage between fixed identifications opens up the possibility of a cultural hybridity that entertains difference without an assumed or imposed hierarchy.³⁰

Een individu binnen de interculturele ruimte neemt een niet-vaststaande hybride identiteit aan. Dit kan bijvoorbeeld wanneer de ouders van een individu beiden afkomstig zijn uit een andere cultuur. De term *hybridity* duidt dan ook een moeilijk te classificeren categorie aan, omdat deze categorie tussen twee bekende zaken instaat en iets nieuws op zichzelf vormt. Hierdoor vormt *hybridity* het meest complexe concept.³¹

Het concept *hybridity* en de daartoe behorende interculturele ruimte geeft aan dat er meerdere identiteiten gevormd kunnen worden. Dit staat in contrast met de binaire oppositie van Edward Said. Said stelt namelijk dat er twee identiteiten mogelijk zijn, die van het ‘Westen’ en die van de ‘Oriënt.’ Hierdoor wordt de plek van hybride figuren binnen teksten moeilijk definieerbaar. De theorie van Bhabha biedt hiervoor mogelijkheden. Het is uiteindelijk de vraag of individuen in teksten over het koloniale tijdperk meer neigen naar een indeling op basis van binaire opposities, of dat de begrippen *hybridity* en *mimicry* een completer beeld van de analyse van de tekst kunnen geven.³²

³⁰ Bhabha, 2004, p.5

³¹ Ibidem, p.6

³² Kuortti, 2007, p. 3.

Methode

Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag wordt, zoals al eerder is vermeld, gebruik gemaakt van drie concepten. In dit onderzoek wordt één roman naast verschillende concepten gelegd om zo de plek binnen het postkoloniale discours van deze roman te bepalen. Al deze concepten manifesteren zich op verhaalniveau en bieden handvatten om de identiteit van de kolonisator en de gekoloniseerde binnen het discours van de roman te definiëren. Deze concepten worden toegepast door middel van *close reading*. Kenmerkende citaten uit de roman zullen daarom uitgelicht worden en verbonden worden aan één van de concepten. Ieder concept wordt in een apart hoofdstuk behandeld.

Allereerst, is er gekeken naar *othering*. Dit concept geeft de minst complexe verhouding tussen de kolonisator en de gekoloniseerde weer, aangezien er sprake is van duidelijke tweedeling. Op basis van deze duidelijke tweedeling kan bepaald worden in hoeverre er sprake is van het gebruik van duidelijke binaire opposities binnen de roman. In de analyse van *othering* is er op drie niveaus gekeken, namelijk (1) terminologie, (2) representatie bevolking en (3) hiërarchieverschil. Een voorbeeld van een citaat waarin *othering* door middel van deze methode naar voren komt, is: ‘De zwarten begrepen niet waarom ik hetzelfde werk deed als zij.’³³ Aan dit citaat wordt het concept *othering* gekoppeld, omdat hier een duidelijke binaire oppositie wordt getoond door de personages duidelijk ‘zwart’ te noemen.

Vervolgens is het concept *mimicry* nader bekeken. Binnen dit concept draait het voornamelijk om de wederzijdse beïnvloeding tussen de subjecten. Hierdoor is de identiteit en de verhouding tussen zowel de gekoloniseerde als de kolonisator moeilijker te duiden, omdat de machtsrelatie tussen beide subjecten vervaagt. Binnen deze analyse is het belangrijk te onderscheiden wie er nabootst en wat er nagebootst wordt. Vervolgens kan dan naar de functie van de nabootsing binnen de roman gekeken worden. Wanneer hier een voorbeeld van gegeven wordt, dan is het volgende citaat een adequaat: ‘ ’s Avonds trok ik met de zwarten mee naar hun kampementen op de plantage. Ik dronk het bier dat ze brouwden, at de gerechten die ze bereidden.’³⁴ Hieruit blijkt dat de protagonist gebruiken overneemt van de zwarte inheemse bevolking om zo een verstandhouding met hen aan te gaan. Hieruit blijkt dat er sprake is van nabootsing, waardoor er dus sprake is van *mimicry*.

Tot slot, is de manifestatie van concept *hybridity* binnen de roman nader bekeken. *Hybridity* is het meest complexe concept, omdat er een hele nieuwe laag ontstaat, de ‘Third Space.’ De identiteit van de gekoloniseerde is dusdanig vermengd met de identiteit van de kolonisator, dat een tweedeling niet meer mogelijk is. Er is een nieuwe categorie ontstaan. Het is daarom belangrijk om duidelijk het verschil met *mimicry* te tonen. Daarom ligt de aandacht bij het analyseren van *hybridity* op de machtsrelaties tussen de personages. Hierdoor kan inzicht verkregen worden of er in de roman een

³³ Koen Peeters, 2012, p.76

³⁴ Ibidem, p.76

'Third Space' bestaat. Daarnaast is het belangrijk dat wanneer er personages binnen de roman in de 'Third space' bevinden, de relatie tot andere personages bekeken wordt om zo een totaal beeld te geven van *hybriditeit* in de roman.

Verantwoording corpus

Zoals al eerder is vermeld, is de discussie omtrent het koloniale verleden van België sinds de jaren '90 weer aangewakkerd. Het daarnaast heersende discours omtrent de veroordeling van kolonialisme, maakt het dan ook interessant om een boek omtrent deze thematiek nader te bekijken. De roman *Dinsdag* waarin een deel van het verhaal zich afspeelt in Congo, biedt hier een mooie mogelijkheid voor. Het werk *Dinsdag* is in 2012 gepubliceerd door Elvis Peeters, de pseudoniem van het echtpaar Jos Verlooy en Nicole van Bael. Deze publicatie heeft dus plaatsgevonden ver na de problematisering van het oriëntalisme³⁵ en de opkomst van de post-kolonialistische benadering.³⁶ Het is daarom dan ook een adequate vraag welk koloniaal discours er binnen deze roman wordt opgetrokken.

In *Dinsdag* wordt door een witte protagonist terug gekeken op de koloniale tijd. De roman beschrijft namelijk een doordeweekse dag van een bejaarde man in Brussel. Aan de hand van flashbacks wordt gedurende die dag het levensverhaal van de man verteld. Het verhaal vangt heel gemoedelijk aan met de beschrijving van de binnenvallende zon, waardoor de man langzaam ontwaakt. Echter, aan deze gemoedelijkheid komt al snel een einde, wanneer de vertelling van het levensverhaal van de oude man begint. Zo werd de man door medeplichtigheid aan een verkrachting in zijn jeugd naar de plantage van zijn zus in Congo gestuurd. Hier ontwikkelt de man zich al snel tot een soort vrijbuiters, want hij vrijt met jonge inheemse vrouwen, gaat jagen met de inheemse bevolking en trekt van stad tot stad. Hij leert daar in Congo vliegen, racen en schieten. Dit lijkt in eerste instantie nog onbetekenend, maar uiteindelijk neemt de man met deze opgedane capaciteiten als huurling deel aan de onafhankelijkheidsstrijd. Uiteindelijk keert de man terug naar België, maar berouw voor zijn daden heeft hij niet. Toch krijgt de man ook lieflijke capaciteiten toegedicht die bijvoorbeeld tot uiting komen in de verzorging van zijn beide vrouwen die stervende waren. Het verhaal eindigt uiteindelijk wanneer de man weer in bed ligt, en hij wacht tot de woensdag weer begint.

En andere reden om voor deze roman te kiezen is de receptiegeschiedenis. Binnen de receptie van deze roman wordt namelijk weinig aandacht besteed aan de culturele toe-eigening van de Congolese cultuur die er door de auteur plaatsvindt. De recensies besteden namelijk enkel aandacht aan de amoraliteit van het hoofdpersonage. Zo komt De Strycker in zijn recensie tot de volgende conclusie: 'Daarmee is *Dinsdag* niet alleen een Congo-roman in ware Jef Geeraerts-stijl, het is vooral

³⁵ De theorie van Said, waarin de Oriënt als ondergeschikt wordt gezien

³⁶ Brillenburg Wurth, 2006, p.373

een kritiek op het doorgeslagen individualisme.³⁷ De representatie van de Congolees blijkt blijkbaar geen punt van discussie te zijn.

Ethische kwestie roman

Een relevant onderdeel dat verdere uitwerking verdient voor de start van de analyse van *Dinsdag* is de thematiek binnen de roman. Deze roman is namelijk vormgegeven aan de hand van een tweeledige ethische kwestie, waardoor er door de gehele roman een ethische spanning wordt opgeroepen.³⁸ Deze kwestie wordt de roman ingedragen door het verhaal van één personage breed uit te meten. Zo wordt binnen de roman enkel gefocaliseerd door de witte protagonist, waardoor alleen zijn kant van het verhaal wordt getoond. Je leest enkel zijn gedachten en verhalen over de keuzes die hij maakt, waardoor zijn oorlogsdaden gelegitimeerd lijken te worden. Toch zijn de wandaden van de protagonist zo groot dat de lezer bij zichzelf te rade moet gaan om hier een moreel oordeel over te vellen. De vraag die dan ook wordt opgeworpen binnen de roman is: Hoe ver mag je gaan om je eigen veiligheid te waarborgen? Mag je iemand verkrachten, als je daardoor zelf veilig gesteld wordt? De roman zelf geeft hier echter geen antwoord op en draagt enkel het verhaal aan.

Daarnaast wordt het mede door deze focalisatie eenvoudiger om jezelf te identificeren met de protagonist. Het hoofdpersoonage is eigenlijk een oorlogsmisdadiger, maar wordt ook duidelijk neergezet als een oude gewone, oude man met levenswijsheden: ‘Een mens moet zijn plek kennen en die ligt uiteindelijk altijd onder de grond.’³⁹ Daartegenover, wordt echter het beeld geplaatst van het hoofdpersoonage als hedonist⁴⁰ en emotieloze egoïst. De protagonist denkt namelijk terug aan zijn tijd in Congo zonder daar enkele emoties of spijtbetuigingen aan te verbinden. Hij stelt dan ook zelf: ‘De geschiedenis is wat ze is, en dat is ze ook zonder mij.’⁴¹ De protagonist stelt dat hij aan de geschiedenis heeft bijgedragen, maar dat als hij er niet was geweest het net zo was gegaan. De lezer bevindt zich daardoor steeds in de tweestrijd tussen begrip hebben en afkeuren. Dit komt nog beter naar voren in het volgende citaat: ‘We mogen er wel een paar neerleggen, we hebben ook leven geschoten in hun vrouwen, misschien is de eindbalans wel positief.’⁴² Hierin wordt in één zin de gruwelijke daden zoals moorden en verkrachting goedgepraat.

Het is de lezer zelf die uiteindelijk een opinie moet vormen omtrent de moraliteit van het hoofdpersoonage en zichzelf de vraag moet stellen of het terecht is dat hij of zij sympathie voelt voor het hoofdpersoonage. Peeters doet hier dus een ethisch appel op de lezer zelf. Het is steeds weer de vraag of de lezer door deze gedwongen identificatie met het kwaad zijn morele maatstaven laat zakken, want kan je een man zijn (wan)daden zo lang na de gebeurtenissen nog wel aanrekenen?

³⁷ Strycker, recensie ‘Dinsdag’ in: *De Leeswolf*, 31-07-2012

³⁸ Met deze ethische spanning wordt bedoeld, dat er geen duidelijke binaire oppositie is in hoe er naar zwarte personages gekeken wordt. Daarnaast lijkt het personage enerzijds sympathiek, maar anderzijds pleegt deze man ook gruweldaden.

³⁹ Peeters, 2012, p.24

⁴⁰ Hij jaagt namelijk steeds zijn eigen genot achterna.

⁴¹ Peeters, 2012, p.24

⁴² Ibidem, p. 164

Hoofdstuk 1: *Othering* in *Dinsdag*

De roman *Dinsdag* is geschreven ver na de problematisering van het koloniale denken. Het verhaal speelt zich af in de tegenwoordige tijd, maar door het hoofdpersonage wordt teruggedacht aan zijn tijd in de kolonie Belgisch-Congo. Daarnaast wordt door middel van de verschillende representaties van de zwarte personages een soort legitimering gegeven voor de toenmalige koloniale overheersing. Wanneer de personages als vrouwelijk, irrationeel en dom worden neergezet, dan blijkt daaruit dat zij beschaving nodig hebben. Het is dan ook deze koloniale ideologie die wordt benadrukt door het gebruik van *othering*, waardoor het Oriënt als inferieur wordt gezien aan het Westen.

In dit hoofdstuk wordt de rol van *othering* besproken binnen de roman. *Othering* zich op drie verschillende niveaus, namelijk de terminologie, de representatie van de inheemse bevolking en het (*ideologische*) hiërarchieverschil. In de sub-paragrafen worden deze drie niveaus afzonderlijk besproken.

Terminologie

De tegenstelling tussen de kolonisator en de gekoloniseerde komt ten eerste naar voren in het benadrukken van de ‘zwartheid’ van de inheemse bevolking: ‘Bijna een volle dag zaten we in de auto. Dezelfde avond nog voeren we met een paar zwarten als bemanning het meer op.’⁴³ Op deze manier wordt een duidelijke binaire oppositie zichtbaar, namelijk ‘zwart-wit’. Ditzelfde is ook terug te vinden op andere plaatsen in de roman, zoals op pagina 76: ‘De zwarten begrepen niet waarom ik hetzelfde werk deed als zij.’⁴⁴ De zwarte arbeiders krijgen geen naam; het enige wat benoemd wordt is hun huidskleur. De inheemse bevolking wordt hierdoor dus gereduceerd tot enkel een huidskleur. Het hoofdpersonage doet dit echter ook bij zichzelf: ‘Ik was vertrokken met andere blanken.’⁴⁵ De protagonist benoemt zijn eigen huidskleur hier als blank. Het is de benoeming van dit kleurverschil, waardoor het onderscheid tussen de ‘Zelf’ en de ‘Ander’ nog eens benadrukt wordt.

Daarnaast wordt ook de ‘dierlijkheid’ van de inheemse bevolking verschillende keren benadrukt, zoals in het volgende citaat: ‘De zwarte ging, als een jachthond, de aap ophalen en sleepte hem naar de jeep.’⁴⁶ Ook een zwarte vrouw die ’s nachts de kamer van de blanke protagonist was binnengedrongen wordt neergezet als een dier: ‘of ik last had gehad van het huilen van hyena’s, of er misschien één mijn kamer was binnengedrongen.’⁴⁷ Door de gekoloniseerde te vergelijken met een dier wordt er een binaire oppositie gecreëerd tussen de cultuur en de natuur. De kolonisator, de

⁴³ Peeters, 2012, p. 103

⁴⁴ Ibidem, p.76

⁴⁵ Ibidem, p.92

⁴⁶ Peeters, 2012, p.107

⁴⁷ Ibidem, p.79

westerling, neemt de plek in van beschaafd en cultureel, waardoor de gekoloniseerde, de inheemse bevolking, aan de kant van de primitiviteit en de natuur wordt geplaatst.

Tot slot wordt de inheemse bevolking enkele malen kleinerend beschreven, zoals in het volgende citaat: 'Ik moest samen met een paar zwarte werkers een eigen kamer tegen het huis aan bouwen. In afwachting sliep ik op een geïmproviseerde matras in de kamer bij de boy.'⁴⁸ Wat in dit citaat meteen in het oog springt is de keuze voor het woord 'boy'. De 'boys' waren Afrikaanse bedienden, waarbij het advies aan de kolonisator luidde dat deze bedienden als kinderen benaderd dienden te worden.⁴⁹ Uit dit advies komt waarschijnlijk ook het begrip 'boys' voort, waardoor het op twee manieren te interpreteren is. Ten eerste kan het begrip 'boys' een kleinerende connotatie bevatten. Juist door het gebruik ervan komt de duidelijke hiërarchie naar voren en de ondergeschiktheid van de zwarte bedienden. Echter, het begrip 'boy' kan ook beschouwd worden als 'one of the guys'- connotatie, waardoor de indruk verkregen wordt dat de verschillende zwarte bedienden onderling maar weinig van elkaar verschillen. Beide interpretaties zijn overwegend negatief.

Het gebruik van bepaalde termen laat al zien dat er duidelijk sprake is van *othering*. Het is echter wel belangrijk om hierbij de kanttekening te plaatsen dat het hier gaat om losse uitspraken van de protagonist of de verteller. Deze woordkeuzes/ uitspraken hoeven dus niet de complete visie van de tekst te vertegenwoordigen. Het is enkel een onderdeel van *othering* in de literaire tekst en niet de complete representatie van *othering*. Het kan namelijk zijn dat de verteller qua woordkeus en beschrijvingen gebruik maakt van het koloniale discours, maar dat dit uit de verdere visie van de tekst niet blijkt.

Representatie inheemse bevolking

De representatie van de Congolezen binnen de roman laat een duidelijke oppositie zien. Zo worden de 'dorpsnegers' bijvoorbeeld neergezet als onwetend en ongeletterd. Ze keken de protagonist namelijk schaaftachtig aan, want 'ze spraken gebrekkig Frans.'⁵⁰ Hierdoor wordt duidelijk dat de Congolezen de taal van de kolonisator niet of amper beheersen. Doordat ze daarnaast ook nog eens de term 'dorpsneger' dragen worden ze nog eens als extra onwetend neergezet. Zo stelt de protagonist in het verhaal: 'de zettters en schrijvers zijn *evoluees*, geen broussnegers, ze kunnen lezen en schrijven, ze kunnen België aanwijzen op de wereldkaart die in de werkplaats hangt.'⁵¹ Het benadrukken van wat de 'broussneger' niet kan, leidt tot een idee van primitiviteit. Daarnaast zijn er ook andere voorbeelden van onwetendheid terug te vinden binnen de roman:

⁴⁸ Peeters, 2012, p.76

⁴⁹ Lagae, 2005

⁵⁰ Peeters, 2012, p.95

⁵¹ Ibidem, p.129

Ik kon te laat opdagen voor een karwei, wat hem wrevelig maakte, maar ik kon het karwei stipt en zorgzaam uitvoeren, of ik kon een machine perfect afstellen en die daarna aan haar lot en de zwarten die haar bedienden overlaten waardoor ze binnen de kortste keren vastliep of onklaar raakte.⁵²

Hier worden de zwarte arbeiders wederom als onwetend neergezet, aangezien zij binnen de kortste keren de machines laten ontsporen.

Daarnaast worden de zwarten wordt niet enkel gerepresenteerd als onwetend en ongeletterd, maar ook als onbetrouwbaar: 'De neger was teruggekeerd en had na enig aandringen toegegeven dat de Pontiac de hele tocht niet was aangeroerd. Geloof je zijn woord of het mijne, zeg ik, die motor zoemt als een bij.'⁵³ Hier stelt de protagonist dat de baas niet moet luisteren naar de 'neger', maar naar hem. Hij is immers wit en dus veel betrouwbaarder. Ook hier wordt de westerling neergezet als meer beschaafd en meer betrouwbaar dan de gekoloniseerde. Daarnaast blijkt ook op het werk niet op de zwarten gebouwd te kunnen worden, want de witte protagonist begaf zich 'zonder morren naar de graafwerken waar ik de alcohol snel uitzweette en vaststelde dat veel van de zwarte drinkers ontbraken.'⁵⁴ Wanneer de zwarte drinkers te veel gedronken hadden, kwamen ze niet opdagen, terwijl de westerlingen wel kwamen opdagen. Hieruit spreekt ook enigszins de luiheid van de inheemse bevolking.

Naast onbetrouwbaar wordt de inheemse bevolking ook gerepresenteerd als gevaarlijk. Dit wordt voornamelijk duidelijk in de beschrijving van enkele lugubere gebeurtenissen. Een voorbeeld hiervan is de passage in de zagerij:

Twee zwarten kregen ruzie bij de zaagmachines. Anderen kwamen eromheen staan, ik hoorde het geroep en geschreeuw, ging eropaf, aarzelde een ogenblik wie ik eerst zou vastgrijpen, toen de kleinste van de twee, maar ook de meest potige, met een plotse, heftige ruk de arm van de ander onder de draaiende zaag duwde.⁵⁵

In deze passage wordt het beeld gecreëerd van de zwarte inheemse burger die overal toe in staat is. Hierdoor wordt de gekoloniseerde gezien als een gevaarlijke verschijning, waarvoor men moet oppassen. Het afzagen van de hand van een medewerker staat zo ver van de westerse cultuur af, dat er ook hier een binaire oppositie ontstaat tussen de beschaafde westerling en de natuurlijke oosterling.⁵⁶

⁵² Peeters, 2012, p.100

⁵³ Ibidem, p.125

⁵⁴ Ibidem, p.91

⁵⁵ Ibidem, p.105

⁵⁶ Zie ook Peeters, 2012, p.154. Hier wordt een broeder op een lugubere wijze gecastreerd door een zwarte rebel.

Een ander voorbeeld van de representatie van de inheemse bevolking, ligt specifiek in de representatie van de vrouw. Zo is er een passage omtrent een zwarte huishoudster. De verteller stelt dan het volgende:

Wanneer ik een avond tot laat had gebrast en gezopen in het kampement met de zwarten, stond ik 's ochtends niettemin klaar, vrat de hele pan met eieren en spek leeg die mijn zus door Leopoldine, zoals ze de zwarte huishoudster had gedoopt, had laten klaarmaken en begaf me zonder morren naar de graafwerken waar ik de alcohol snel uitzweette en vaststelde dat veel van de zwarte drinkers ontbraken.⁵⁷

De zus van het witte hoofdpersonage neemt niet de naam van de huishoudster aan, maar bedenkt er zelf één voor haar. Hier komt de hiërarchie weer naar voren, want de zus eigent zich deze vrouw toe en geeft haar zelf een naam. Ze is het eigendom van de kolonisator en verliest haar individuele status. Hier wordt de huishoudster dus geobjectiveerd en gereduceerd tot een niveau van minimale intellectuele waarde. Ook in andere passages worden vrouwen enkel als een (lust-)object beschreven: 'Maar hun echte rijkdommen kwamen op onze schoot zitten en ze hadden borsten en brede billen en heupen die je konden radbraken.'⁵⁸ Naast de omschrijving van brede billen en het goed kunnen dansen, wordt er niks over deze vrouwen gezegd. Ze worden geminimaliseerd tot een object.

Hiërarchieverschil

Tot slot, komt *othering* naar voren in het verschil in hiërarchie en de daarbij ongelijke behandeling tussen de witte protagonist en de zwarte personages. Het witte personage geniet vanwege zijn huidskleur van privileges, waardoor hij in zijn tijd in Congo altijd snel een baan krijgt. Daarnaast geniet hij bij die verschillende banen ook een voorkeurspositie, zoals dat in het volgende citaat te lezen is: 'met honderden werkten we in een lange rij; *de capita*, zoals de voorman werd genoemd, lette niet op mij, omdat ik een blanke was.'⁵⁹ In dit citaat komt heel duidelijk naar voren, dat het hoofdpersonage vanwege zijn witte huidskleur meer vertrouwen krijgt van de voorman. Ook in andere passages komt deze privilegering naar voren: 'Ik kuier een dag rond in de stad en stap uiteindelijk bij een drukkerij binnen waar ze nog een blanke kunnen gebruiken. Meneer Mommens, plaatst me meteen aan het hoofd bij de persen.'⁶⁰ Het witte hoofdpersonage stapt een drukkerij binnen en krijgt daar meteen een baan als hoofd van de persen, omdat hij blank is. Dit wordt nog eens extra benadrukt, want 'de drukkers en zettters zijn zwarten'.⁶¹ De protagonist wordt meteen op deze positie geplaatst, terwijl

⁵⁷ Peeters, 2012, p.91

⁵⁸ Ibidem, p.136

⁵⁹ Ibidem, p.76

⁶⁰ Ibidem, p.128

⁶¹ Ibidem, p.128

er niet wordt gekeken naar zijn capaciteiten. Hij wordt door middel van zijn huidskleur meteen hoger in rang geplaatst.

Er zijn echter ook andere voorbeelden van hiërarchieverschil binnen de roman. De protagonist doet namelijk mee aan een race en moet daarvoor naar Leopoldville reizen samen met een zwarte mecanicien. De protagonist wordt dan ook vorstelijk betaald en ‘kreeg zelfs een reisbudget, kon in een paar aanvaardbare hotels in Luluaberg en in Port-Francqui, terwijl de mecaniciens in de vrachtwagen sliep.’⁶² Hieruit wordt de voorkeurspositie van de witte protagonist ten opzichte van de zwarte mecaniciens duidelijk. Dit komt voornamelijk omdat ze allebei dezelfde soort taak uitvoeren.

Hier is de privilegering van de Westerling nog relatief onschuldig, maar wanneer de zwarte mecaniciens tijdens de race door de Pontiac wordt aangereden, wordt er zeer laconiek met de gebeurtenis omgegaan: ‘de mecaniciens roep ik, je hebt hem geraakt. Ze rapen hem wel op, zegt hij.’⁶³ Hier wordt het leven van een zwarte van weinig waarde geacht. Ook in een andere passage komt dit naar voren: ‘Ik had de neger kunnen neerleggen, niemand zou mij aan de tand hebben gevoeld, een jachtongeval, daar kwam ik zo mee weg.’⁶⁴ Een Westerling maakt zich niet druk om het leven van een zwarte. Dit impliceert dat het leven van een zwarte minder waard is.

Conclusie

Othering komt in dit werk dus voornamelijk naar voren in de omschrijving van de personages en het creëren van beelden. De representatie van de inheemse bevolking bestaat voornamelijk uit stereotype uitspraken, zoals het onbetrouwbaar en het onwetend zijn van de inheemse bevolking. Het is dan ook voornamelijk de kolonisator die door middel van *othering* positief wordt neergezet. In de roman wordt dan ook nergens aan de autoriteit van de Europeanen getwijfeld. Het is echter wel de morele kwaliteit van de westerling die in twijfel wordt getrokken. Dit wordt duidelijk door uitspraken als ‘ik had de neger kunnen neerleggen, niemand zou mij aan de tand hebben gevoeld’.⁶⁵ Hierdoor wordt indirect ook het witte personages in een negatief daglicht geplaatst.

Een belangrijk punt dat opgemerkt dient te worden omtrent *othering* in *Dinsdag* is dat het in deze roman gaat om een protagonist die terugdenkt aan zijn tijd in de kolonie Congo. Het was toen nog gangbaar om in binaire opposities te denken en dat werd ook nog niet geïnterpreteerd, aangezien de postkolonialistische theorie pas na de dekolonisatie opkwam. Wanneer Peeters een werk wil schrijven over de koloniale tijd dan zal hij wel gebruik moeten maken van *othering* om een correct beeld te schetsen. Het beeld wordt echter wel wat platvloers, doordat de protagonist terugdenkt zonder enige emotie.

⁶² Peeters, 2012, p.120

⁶³ Ibidem, p.128

⁶⁴ Peeters, 2012, p.120

⁶⁵ Ibidem, p.120

Hoofdstuk 2: *Mimicry* in *Dinsdag*

De roman *Dinsdag* lijkt een tegenstrijdige boodschap te bevatten. Enerzijds worden de zwarten beschreven als primitief en dierlijk en anderzijds probeert de protagonist steeds meer op de zwarte personages te gaan lijken. Hierdoor speelt naast *othering* ook *mimicry* een belangrijke rol. Binnen de roman treedt *mimicry* vooral op de voorgrond in de representatie van de protagonist.

Representatie protagonist

Het hoofdpersonage probeert zich steeds weer aan te passen aan de zwarte inheemse bevolking. Hij bootst daarom de zwarte arbeiders ook regelmatig na om er zo maar bij te horen, zoals in de volgende passage:

Ik dronk *pombe*, een zuur, schuimloos bier dat de zwarten brouwden en waarvan je maagpijn kreeg naarmate je dronken werd – waardoor je de maagpijn vergat, zodat je er nooit echt ziek van werd. De andere blanken dronken een door Europeanen gebrouwen bier dat ze in literflessen in kratten meesjouwden.⁶⁶

De protagonist probeert zich niet te onderscheiden van de zwarte arbeiders, maar wil er juist bij horen door hun bier te drinken. Dit wordt extra duidelijk gemaakt door te benoemen dat het drinken van Europees bier ook mogelijk was. De protagonist maakt hier dus een bewuste keuze in en behoort zo eerder tot de gekoloniseerden dan tot de kolonisator.

Niet alleen als medearbeider probeert het hoofdpersonage de afstand tussen de zwarten en de blanken te verkleinen, maar ook als *capita* probeert het hoofdpersonage zich aan te passen: ‘ik leerde snel hun talen, de meesten spraken Swahili, maar bijna iedere stam had ook zijn eigen taal, die de blanken niet in de mond namen.’⁶⁷ Hij verkrijgt hiermee dan ook meer respect van de zwarte arbeiders en het hoofdpersonage kan zich ook beter inleven in de zwarte arbeiders.

De protagonist past zich echter niet alleen aan op het gebied van de taal en drankgebruik van de inheemse bevolking. De protagonist neemt namelijk ook karaktereigenschappen over van de inheemse bevolking, zoals de onbetrouwbaarheid: ‘Hij had de vrachtwagen nodig gehad, ik had niemand gewaarschuwd, ik was al net zo onbetrouwbaar als de meeste negers.’⁶⁸ Daarnaast wil de protagonist ook meer weten over de *negorij*:

⁶⁶ Peeters, 2012, p. 77

⁶⁷ Ibidem, 2012, p. 99

⁶⁸ Ibidem, p.97

's Avonds wandelde ik vaak tot daar. Een paar van de werkers woonden er. Ze waren gastvrij en nieuwsgierig. Ik liet mij verhalen vertellen over andere plaatsen in de kolonie, de Kasai, Leopoldville, Goma, Albertville, Stanleystad, de Kivu, Kamina.⁶⁹

Hij vergaart zo langzaam steeds meer kennis over de steden en cultuur en de denkwereld van de inheemse bevolking, waardoor hij zich ook steeds meer kan inleven in de inheemse bevolking. Een ander, misschien zelfs adequater voorbeeld, is terug te vinden op pagina 135:

'We dronken Tembo en Primus, betaalden om beurten, discussieerden over de Dipenda, de onafhankelijkheid die hun land eindelijk had verkregen, over Lumumba, die de president had moeten worden, en Tsjombe, die Katanga zou gaan leiden, en Kasavubu, die de president werd, over de blanken die de koloniale waren en de zwarten hun rijkdommen afpakten, over koning Boudewijn.'⁷⁰

Hier probeert de protagonist ook duidelijk het gedachtegoed van de gekoloniseerden te begrijpen. Hij verdiept zich erin, maar daartegenover discussieert hij ook met hen. Hieruit blijkt dat de protagonist deels zijn eigen standpunten toetst aan de standpunten van de zwarte bevolking. Het is door middel van de discussie wel mogelijk, dat het personage standpunten van de gekoloniseerden overneemt.

Daarnaast neemt de protagonist ook steeds meer de verschijning van de Congolezen aan. Zo werd hij 'getooid als een jager' en kreeg hij 'tanden van een aap om zijn hals gehangen.'⁷¹ Hierdoor verschaft hij meer status als blank persoon onder de inheemse bevolking. Hier bootst hij dus duidelijk de gekoloniseerde na, want hij gaat steeds meer op hen lijken. Er blijft echter een onderscheid bestaan, want de protagonist blijft zijn eigen huidskleur houden, waardoor hij nog steeds hoger in hiërarchie staat ook al neemt hij de verschijning van de Congolezen aan.

De onafhankelijkheidsstrijd door Congolezen

Een opvallende passage binnen de roman vormt de onafhankelijkheidsstrijd van de Congolezen. Door middel van deze rellen wordt de superioriteit van de beschaving ondermijnd. Het zijn de blanke mensen die nu uit hun huizen verdreven worden:

Gisteravond was het begonnen, bij het vallen van de duisternis, de zwarten, een bende, met messen en geweren, sommigen in uniform, muiters, soldaten, burgers, te voet en met auto's, ze zijn de wijk in getrokken, hebben de blanken uit de huizen gehaald, er werd geschoten, geplunderd, verkracht, blanken sloegen op de vlucht.⁷²

⁶⁹ Peeters, 2012, p.99

⁷⁰ Ibidem, p. 135/136

⁷¹ Ibidem, p.110

⁷² Ibidem, p.138

De machtspositie ligt hier in de handen van de inheemse bevolking en niet meer in handen van de Westerling. Binnen deze verhouding neemt de protagonist een bijzondere plek in. Het hoofdpersonage is namelijk door het steeds weer aanpassen aan de zwarten tijdens de rellen tegen de witte kolonistoren relatief veilig. Hij stelt dan ook: ‘Ik wilde niet de richting van de geschiedenis bepalen, maar wel die van de kogels.’⁷³ Hierdoor voegt de protagonist zich steeds weer bij de zwarte rebellen, want hij had ‘een vaste hand en had niets te verliezen.’⁷⁴ Zo stelt de verteller dat ‘na de nederlaag van Tsjombe en het Katangese leger’ hij zich ‘na enkele omzwervingen rond het Kivumeer had aangesloten bij de Simba’s’.⁷⁵ De protagonist hoefde enkel maar van uniform te wisselen, wanneer het hem te heet onder de voeten werd, want er waren toch partijen genoeg.

In plaats van zelf gevaar te lopen, zorgt hij ervoor dat hij zich bij de zwarten voegt. Hij stelt dan ook zelf: ‘Iedereen in Congo was bang voor de Simba’s. Ik was liever één van hen dan dat ik me tegenover hen bevond, ze keken eerbiedig naar de apentanden rond mijn hals.’⁷⁶ Doordat het hoofdpersonage een ketting omheeft die onder de Simba’s veel status heeft, kan hij zich voegen bij hen voegen. Hierdoor ontstaat een ‘survival of the fittest’- idee. Hoe meer het hoofdpersonage zich aanpast aan bijvoorbeeld de Simba’s, hoe groter de overlevingskans is. Een dier of mens dat een efficiënte en effectieve omgang vindt met zijn omgeving, heeft zo dus een grotere overlevingskans. Dit is bij de protagonist terug te zien door het dragen van de apentanden, die voor de Simba’s een symbolische waarde hebben, want ‘Mulele had de tanden in zijn handen genomen en me verzekerd dat ze me zouden redden. Dat paste allemaal bij wat de krijgers dachten en daarom tolereerden ze me, geloofden me zelfs.’⁷⁷

Daarnaast laat de protagonist ook zijn gezag gelden in de overval binnen het klooster. Hij zorgt er namelijk voor dat de pastoor niks aangedaan wordt en de Munganga stelt dan ook dat de pastoor ‘vertrekt, zich niet meer laat zien.’⁷⁸ Hier is dus duidelijk sprake van *mimicry*, want het hoofdpersonage past zich aan, maar tot een bepaalde hoogte. Aangezien hij bij de pastoor in het krijt stond, zorgt hij ervoor dat de pastoor niks wordt aangedaan. Hij wil echter wel zijn geloofwaardigheid behouden en daarom zorgt hij ervoor dat enkel de pastoor wordt gered. Het is de huidskleur van de witte protagonist, waar door de zwarte rebellen tegenop wordt gekeken.

De protagonist neemt daarnaast namelijk ook deel aan de ‘wreedheid’ van de zwarte rebellen, want ‘dit was wat de Simba’s hun macht gaf, dat ze durfden beschikken over deze verloren levens, er niet voor terugdeinsden. De enige manier waarop ik een van hen kon zijn, daardoor wist ik te overleven.’⁷⁹ Hij kan enkel overleven als hij meedoet met de Simba’s.

⁷³ Peeters, 2012, p. 143

⁷⁴ Ibidem, p.143

⁷⁵ Ibidem, p.147

⁷⁶ Ibidem, p.148

⁷⁷ Ibidem, p.148

⁷⁸ Ibidem, p. 152.

⁷⁹ Ibidem, p.156

Hier zijn duidelijk twee denkbeelden in het spel, want de protagonist schippert tussen zowel de karaktertrekken van het Westen, als de Oriënt. De protagonist blijft trouw aan de Westerse loyaliteit, maar neemt ook deel aan de wreedheid van de inheemse bevolking. Hierdoor wordt het personage hybride. De *mimicry* leidt enkel tot een maskerade, maar hij neemt ondertussen wel de denkbeelden van de Oriënt over. Het is echter belangrijk om te stellen dat dit komt door zijn privilegepositie. Zo stelt de protagonist ook zelf dat ‘wanneer het te heet onder mijn voeten werd of wanneer de verkeerde partij verliezen begon te lijden, bestond er altijd een uitweg. Ik hoefde maar van uniform te wisselen, er waren partijen genoeg, alleen mijn huid kon ik niet afstropen.’⁸⁰ Het is zijn huidskleur die hem de mogelijkheid biedt om steeds weer aan te passen en steeds weer over te stappen naar nieuwe legers. Het is echter de *mimicry* die ervoor zorgt dat dit soepel gebeurt en dat hij in deze positie van overleven kan stand houden.

Conclusie

In de twee subparagrafen zijn verschillende voorbeelden van het nabootsen van de zwarte Congolezen binnen de tekst aangewezen. De ik-figuur gebruikt *mimicry* in deze roman voornamelijk om te overleven. Hij neemt daarom de gebruiken van de zwarte arbeiders over, zoals het drinken van *pombe*, het leren van de taal en het koesteren van symbolische objecten. Daarnaast blijkt uit de passages over de opstanden, dat de protagonist ook langzaam de denkbeelden van de rebellen overneemt en zichzelf ook tot de rebellen rekent. De protagonist zegt dan ook: ‘Wij zijn rebellen.’⁸¹ Het enige wat hem nog onderscheid van de rebellen is zijn huidskleur, want ‘alleen mijn huid kon ik niet afstropen.’⁸² Het personage lijkt hierdoor ook hybride te worden, vanwege zijn zwarte innerlijk en zijn witte uiterlijk.

Het hoofdpersonage gaat steeds meer op de zwarte Congolezen lijken, maar de afstand tussen de twee groepen blijft wel bestaan. Dit wordt duidelijk uit de passage in de kerk met de Simba’s aan het einde van de roman:

Het zijn niet altijd wilden, zei ik. Ze willen een ander Congo, Pierre Mulele heeft daar ideeën over. Het zijn jagers, krijgers, luipaardmannen, ze doen het op hun manier. En is dat ook de jouwe? Ik heb niet één manier, zei ik. Ik probeer me erdoorheen te slaan.⁸³

Hier geeft het hoofdpersonage ook zelf toe, dat hij het niet altijd eens is met het gedrag van de Simba’s en dat hij zich er op zijn manier doorheen probeert te slaan. Het gedachtegoed van de gekoloniseerde botst hier met zijn Westerse hart, waardoor hij een middenweg zoekt. Er is namelijk sprake van een ambivalentie, want enerzijds streeft het hoofdpersonage naar onafhankelijkheid, maar anderzijds blijft hij gevestigd in de superioriteit van de Westerse cultuur. Het is het nabootsen van de zwarten

⁸⁰ Peeters, 2012, p.147

⁸¹ Ibidem, p.156

⁸² Ibidem, p.147

⁸³ Ibidem, p. 153.

waardoor het hoofdpersonage kan fluctueren tussen beiden groepen. Hij kiest zelf de kant waarbij hij op dat moment wil horen. Dit kan enkel vanwege zijn geprivilegieerde status als witte man, want door zijn huidskleur heeft hij de positie om te kunnen kiezen. De zwarte inheemse bevolking kan dit namelijk niet en zit vast binnen de hiërarchie. De Westerse cultuur blijft binnen de *mimicry* zo superieur aan de niet-Westerse cultuur.

Een belangrijk punt dat in dit verband aangekaart moet worden, is het feit dat Bhabha in zijn werk *The location of culture* (2004) spreekt over het nabootsen van de kolonisator door de gekoloniseerde. Het is echter een opvallend verschijnsel dat binnen de roman *Dinsdag* deze nabootsing omgedraaid is. Binnen deze roman heerst dan ook niet het denkbeeld: 'Hoe westerser de inheemse bevolking, hoe beter.' Het is niet het witte personage dat beschaving komt brengen, maar het is het witte personage dat de 'natuur' van de inheemse bevolking overneemt. De 'Ander' in deze roman is het blanke hoofdpersonage, maar door zijn geprivilegieerde positie als blanke neemt het personage niet de plek in van inferieur. Hij blijft superieur aan de inheemse bevolking en komt door middel van *mimicry* dan ook niet op gelijke hoogte te staan met de bevolking.

Hoofdstuk 3: *Hybridity* in *Dinsdag*

Wanneer culturen botsten, leidt dit vrijwel direct tot hybridisering.⁸⁴ Hierdoor ontstaan hybride subjecten, die twee culturen met elkaar verenigen. Binnen de roman *Dinsdag* lijkt dit ook enigszins te gebeuren. Dit heeft dan ook vooral te maken met de protagonist. In het vorige hoofdstuk werd al duidelijk dat het steeds verder doordrijven van het nabootsen uiteindelijk leidt tot een hybride personage. Hierdoor ligt *hybridity* dan ook in het verlengde van *mimicry*.

Representatie protagonist

De protagonist neemt naast gebruiken, ook deels het gedachtegoed van de zwarte inheemse bevolking over, waardoor hij uiteindelijk hybride wordt. Hierdoor wordt de protagonist een vermenging tussen het 'Zelf' en de 'Ander' en de 'cultuur' en de 'natuur'. De verteller weet dit zelf ook, want:

Ik wist het, ik liet me leiden op goed geluk. Voor de zwarten was ik 's avonds een vriend, overdag een ongenadige opzichter. De zweep gebruikte ik niet, dat vond ik beneden mijn waardigheid, liever daagde ik hen uit met de blote vuist in het kampement, en ik hield een deel van hun loon in, stak het in mijn eigen zak, het werk dat ze niet deden, of maar half, knapte ik desnoods zelf op.⁸⁵

Het hoofdpersonage bevindt zich tussen de primitieve bevolking en de beschaafde westerling in, want enerzijds steekt hij soms het loon van de arbeiders in zijn eigen zak, zoals vele andere capita ook deden. Anderzijds doet hij ook klussen die de zwarte arbeiders toebehoren waardoor hij steeds fluctueert tussen beide werelden. Hij stelt dan ook zelf dat hij overdag blank is en 's avonds zwart.

Een ander voorbeeld van fluctuatie tussen beide werelden is terug te vinden in de volgende passage: 'Ik liet hem in de waan dat het ook zo gebeurde. Op een of andere manier wekte ik vertrouwen. Ik leek noch bij de zwarten, noch bij de blanken voordeel te zoeken.'⁸⁶ Hier wordt door de verteller opnieuw aangeduid dat de ik-figuur een bijzondere plek inneemt binnen deze geschiedenis. Hij wekt namelijk vertrouwen, omdat hij zijn heil niet zoekt bij de blanken of de zwarten, maar eigenlijk functioneert in een tussenlaag. Er wordt echter geen uitspraak gedaan over het feit dat deze hybride identiteit hem tot een beter mens maakt. Dit heeft te maken met de ethische kwestie waar de roman om draait, want mag een man alles doen om te overleven? Dit wordt in de roman in het midden gelaten en wordt aan de lezer overgelaten. Het personage ziet de identiteit van de Oriënt niet direct als een verrijking, maar hij ziet als een middel tot overleven.

⁸⁴ Korsten, 2009, p. 282

⁸⁵ Peeters, 2012, p.100/101

⁸⁶ Ibidem, p. 104/105

Een bijna symbolische waarde omtrent deze kwestie is terug te vinden in de passage omtrent de verkrachting van de non. Hij voert namelijk wel de gruwelijke daad van de rebellen uit, maar legitimeert dat weer via zijn witte huidskleur. Van alle nonnen kiest de protagonist de meest jonge en blanke non uit. Hij zegt tegen haar: ‘wees blij dat ik het doe en niet zij, zei ik. Gebeuren moet het toch, een uitweg is er niet. Ik hoopte dat het haar als troost kon klinken, ik was blank zoals zij.’⁸⁷ Het hoofdpersonage legitimeert hier de verkrachting met het feit dat als de zwarte rebellen deze verkrachting hadden uitgevoerd het nog erger zou zijn geweest. Hij kiest uiteindelijk wat het beste voor haar is, maar voert de daad nog wel uit. Hierdoor wordt de hybriditeit van de protagonist belicht. Hij gaat mee in de gebruiken en het gedachtegoed van de inheemse bevolking, maar is zich nog steeds bewust van zijn eigen huidskleur en de privilege daarvan.

Uiteindelijk komt in dit voorbeeld ook de drang tot overleven naar voren, want wanneer de protagonist deze daad niet uitvoert zal hij zijn positie en waardigheid bij de zwarte rebellen verliezen. Hij wil daarom niet buiten de groep vallen en moet de daad dus wel uitvoeren. Peeters zorgt hier dus voor een beeld van de protagonist die niet heilig is, maar ook niet antipathiek. Je hebt hierdoor begrip voor de situatie, maar keurt het ook niet goed.

Halfbloeden en Evoluees

Een zeer opvallende passage in de roman in het kader van postkoloniale theorie betreft een passage omtrent een ‘halfbloedje’:

In Elisabethville vloog een halfbloed hem naar de hals, rukte aan het snoer, maar de tanden beten hem in de hand en hij liet los, en ondanks de felle ruk was het niet gebroken. De halfbloed keek hem met bloeddoorlopen ogen aan, van jouw soort, van jouw soort, stamelde hij, want spreken, laat staan schreeuwen, kon je dat niet noemen. Wat wil je? vroeg ik en mijn stem klonk bars, blaffend bijna, hoewel ik dat niet zo bedoelde, ik was verrast door zijn aanval en zijn blik. Jouw soort, herhaalde hij en hij wees naar mijn buik, misschien omdat hij niet dieper naar beneden durfde te wijzen, want plots wist ik wat hij mij wilde zeggen, in het gezicht wilde slingeren, de lul waar hij zelf uit was voortgekomen. Ik haalde mijn schouders op, hij moest zelf kiezen bij welk ras hij wilde horen.⁸⁸

De protagonist komt hier in aanraking met een halfbloed die symbolisch als zijn zoon gezien kan worden. Het ‘halfbloedje’ laat namelijk zien wat er gebeurt. Het is de kolonisator die door het verwekken van een kind bij een zwarte vrouw, ervoor zorgt dat halbloeden geen plek in de maatschappij krijgen. Blijkbaar is er voor halfbloeden binnen de samenleving geen ruimte en moet men kiezen tussen één van de twee kanten, namelijk zwart of wit. Het is het idee van de binaire

⁸⁷ Peeters, 2012, p.156

⁸⁸ Ibidem, p.114

oppositie dat sterk binnen de samenleving heerst. Hierdoor is er voor de *Third Space*, waarin de halfbloed zich bevindt geen ruimte. De halfbloed moet dus zelf maar zien te overleven.

De protagonist komt hiermee in aanraking en heeft zelf ook bijgedragen aan het creëren van deze *Third Space*. Zo wordt tussen neus en lippen door benoemd dat Leopoldine, de huishoudster van de zus van de protagonist, zwanger is.⁸⁹ Hij keert echter niet terug naar haar en haalt zelfs zijn schouders op bij het idee dat deze halfbloed geen plek heeft in de samenleving. De protagonist wordt hier dus geconfronteerd met een bijeffect van de kolonisatie, maar blijkt daar uiteindelijk niks van te vinden.

Een ander voorbeeld hiervan zijn de *Evoluees*. Zij worden geëtaleerd als de meer ‘ontwikkelde’ Congolezen. Zo stelt de verteller dat ‘de zettters en drukkers zijn *evoluees*, geen broussenegers, ze kunnen lezen en schrijven, ze kunnen België aanwijzen op de wereldkaart die in de werkplaats hangt.’⁹⁰ Deze groep behoort dus niet tot de primitieve zwarte inheemse bevolking, maar ook niet tot de Westerlingen. Ze vormen een interculturele ruimte, waardoor ze een nieuwe categorie vormen tussen twee bekende zaken. Zij zijn immers de geëvolueerden en vormen een verbeterde versie.

Conclusie

In het geval van de protagonist draagt *hybriditeit* bij aan de kans van overleven. Door middel van het botsen van zijn eigen cultuur met de cultuur van de gekoloniseerde ontstaat er een vermenging tussen beide. Hierdoor vormt de protagonist dus eigenlijk een tussenlaag tussen de witte en de zwarte wereld, waardoor hij zich ook makkelijk kan aanpassen aan zowel de blanken, als de zwarten. Het personage gaat immers mee met de stroom en probeert zo te overleven. Hierdoor is de machtspositie van de protagonist ook groot, omdat hij tot beide werelden kan behoren.

Daarnaast is ook de *Third Space* binnen deze roman gerepresenteerd. De passage omtrent de ‘halfbloed’ geeft hier een mooi voorbeeld van. Deze halfbloed confronteert de protagonist met zijn daden, maar de protagonist wuift het probleem weg alsof het niet zijn schuld is. Deze passage over het ‘halfbloedje’ wordt hier ingezet om een bepaald probleem de roman in te dragen. Het is namelijk het idee van de binaire oppositie binnen de samenleving die wordt aangekaart. Er is geen ruimte voor iemand, die niet geheel wit of zwart is. Ook de *Evoluees* vormen hier een voorbeeld van. Zij kunnen lezen en schrijven en vormen de meer ‘ontwikkelde’ Congolezen. Echter, ze staan niet gelijk aan de blanken, want zij zullen enkel drukkers blijven binnen de drukkerij en zichzelf nooit kunnen opwerken tot opzichters vanwege hun huidskleur. Ze behoren daarentegen ook niet tot de ‘dorpsnegers’, zoals die al eerder zijn besproken. Hierdoor vormen de *Evoluees* ook een soort tussenlaag binnen de maatschappij. Hier wordt het beeld benadrukt dat een wit personage zowel tot de gekoloniseerden en de kolonistoren kunnen behoren en de zwarte personages enkel tot de gekoloniseerden.

⁸⁹ Peeters, 2012, p.116.

⁹⁰ Ibidem, p. 129

Conclusie

Het is de kolonisator die binnen de roman *Dinsdag* een soort maskerade opvoert. Als een soort kameleon fluctueert de protagonist tussen beide werelden en vormt hij uiteindelijk zelfs een tussenlaag. Er is dan ook een soort ontwikkeling tussen de concepten *othering*, *mimicry* en *hybriditeit* te zien binnen het verloop van de roman.

Wanneer de protagonist net is aangekomen in Congo, is er binnen de roman vooral blijk van *othering*. Het onderscheid tussen hem en de zwarte, inheemse bevolking wordt namelijk sterk benadrukt. Dit manifesteert zich binnen de roman op drie niveau's, namelijk de terminologie, de representatie van de inheemse bevolking en het hiërarchieverschil. Door het gebruik van bepaalde termen, zoals 'zwart-wit' of het gebruik van vergelijkingen met dieren wordt er een duidelijke binaire oppositie binnen de tekst opgeroepen. Dit wordt ook gedaan op het niveau van representatie van de inheemse bevolking. Het neerzetten van de gekoloniseerde als primitief en onwetend, creëert ook het beeld van de beschaafde en rationele kolonisator. Hierdoor wordt de kolonisator positief neergezet, waartegenover het negatieve beeld van de gekoloniseerde staat. Tot slot blijkt ook uit het hiërarchieverschil een duidelijke oppositie, waarin de witte personages boven de zwarte personages staat.

Echter, naarmate de roman vordert, wordt duidelijk dat de protagonist zich ook tracht aan te passen aan de inheemse bevolking. Dit wordt duidelijk aan de hand van de toepassing van het concept *mimicry*. De protagonist begrijpt zelf namelijk goed, dat als hij wil overleven in het roerige Congo hij zich steeds meer moet aanpassen aan de inheemse bevolking. Zo neemt hij bijvoorbeeld gebruiken van de zwarte arbeiders over, zoals het drinken van Pombe en het leren van de taal. Naarmate de opstanden in Congo toenemen en de onafhankelijkheidsstrijd in Congo aanvangt is de protagonist al zoveel op de gekoloniseerden gaan lijken, dat hij ook hun gedachtegoed overneemt. Dit gedachtegoed botst soms met zijn Westerse hart, waardoor hij eigenlijk een soort tussenlaag gaat vormen. Hij is een combinatie tussen twee culturen en kiest per moment bij welke kant hij wil behoren of laat dat middenin.

Dit is dus uiteindelijk de laatste stap van zijn inburgering in Congo. Hij is namelijk door middel van *mimicry* een *hybride* karakter geworden. Door zijn witte huidskleur heeft hij de mogelijkheid om tot de 'blanken' te behoren, maar door middel van zijn goede nabootsing van de zwarte bevolking, vindt hij ook daar zijn plaats. Het is echter wel zijn geprivilegieerde, witte huidskleur die hem deze mogelijkheid biedt. Een zwart personage zou namelijk door middel van de imperialistische ideologie nooit op gelijke hoogte geplaatst worden met de kolonisator. Het feit dat de kolonisator wel steeds meer gaat lijken op de gekoloniseerde, zorgt ervoor dat de kloof tussen de gekoloniseerde en de kolonisator kleiner wordt.

Deze ontwikkeling biedt dus uiteindelijk een antwoord op de onderzoeksvraag die aan het begin van deze scriptie is gesteld. Deze onderzoeksvraag luidde als volgt: Hoe wordt de relatie tussen

de (voormalige) kolonisator en de (voormalige) gekoloniseerde vormgegeven in de roman Dinsdag van Elvis Peeters? De relatie tussen de kolonisator en de gekoloniseerde wordt dus vormgegeven door middel van een beïnvloedingsproces, waarbij de gekoloniseerde en de kolonisator steeds meer op elkaar gaan lijken. Hierdoor wordt het hiërarchieverschil kleiner, maar blijft de binaire oppositie wel deels bestaan. De concepten *othering*, *mimicry* en *hybridity* onderstrepen uiteindelijk de superioriteit van de kolonisator. Het is namelijk de witte protagonist die door middel van zijn huidskleur tussen beide werelden kan fluctueren. Voor de zwarte personages is dit niet mogelijk, want zij zullen nooit geheel toe kunnen treden tot het domein van de kolonisator. Zelfs wanneer er binnen een roman dus gespeeld wordt met binaire opposities, blijft de imperialistische ideologie bestaan. Er is sprake van een ideologische verblinding, want de gekoloniseerde delft zelfs na de problematisering van het koloniale discours nog steeds het onderspit.

Discussie

Naar aanleiding van de discussie omtrent culture toe-eigening in de hedendaagse roman is dit onderzoek uitgevoerd om de vormgeving van de relatie tussen de gekoloniseerde en de kolonisator te tonen. De concepten *othering*, *mimicry* en *hybridity* zijn gebruikt om deze vormgeving van de relatie te kunnen analyseren. In het algemeen valt op dat binnen de roman geen van deze drie concepten duidelijk de boventoon voert. Het is eerder een wisselwerking, waarbij de kolonisator enerzijds op de gekoloniseerde gaat lijken, maar anderzijds de gekoloniseerde ook verbeeld wordt als ‘ander’. Een verklaring hiervoor kan teruggevonden worden in de ethische kwestie van de roman. Wanneer de protagonist enkel wordt neergezet als een man die enkel *othering* als referentiekader heeft en geen toenadering zoekt tot de zwarte personages, zal hij ook nooit als sympathiek aangeduid kunnen worden. De roman zou dan eerder geplaatst kunnen worden in het kader van effectbejag, waarin de gruweldaden de boventoon voeren. Uiteindelijk draait de roman daar nu niet om en wordt er een ethisch appel op de lezer zelf gedaan, maar dit kan enkel door het spelen met de binaire opposities en daar geen duidelijke keuze in te maken. Het draait namelijk niet om welke gruweldaden er gedaan worden, maar om wat deze daden met je doen.

Toch blijkt uiteindelijk uit dit onderzoek dat ook al wordt er met binaire opposities gespeeld, de gekoloniseerde zal in de verbeelding altijd ondergeschikt zijn aan de kolonisator. Hieruit blijkt dat zelfs wanneer er getracht wordt een neutraal beeld te schetsen, daar alsnog niet helemaal sprake van is. Het westerse idee dat de Oriënt inferieur is aan de Westerling blijft ook in *Dinsdag* bestaan. Een verklaring hiervoor kan gegeven worden vanuit de eurocentrische blik van de auteur. Het is namelijk een witte auteur die schrijft over een donker koloniaal verleden. Hierdoor zal er altijd sprake zijn van een invloed van het Westerse gedachtegoed waar niet uit te ontkomen valt. De auteur maakt zelf bewuste keuzes in wat hij binnen de roman wil tonen en die keuzes worden gemaakt vanuit het eigen wereldbeeld. Het is namelijk voor de auteur niet mogelijk om het complete wereldbeeld van de, in dit geval, Congolezen toe te eigenen. In dit verschil in wereldbeeld schuilt daarnaast ook een limitatie voor dit onderzoek, aangezien ik, als witte westerling, vanuit mijn wereldbeeld deze tekst hebt benaderd. Er zijn dus bepaalde keuzes gemaakt in de interpretatie, die door iemand met een ander wereldbeeld anders geïnterpreteerd zou kunnen worden.

Een andere limitatie van dit onderzoek vormt het concept *mimicry*. Dit concept stelt namelijk dat de gekoloniseerde de kolonisator nabootst om zo op gelijke hoogte met de kolonisator te staan. Deze relatie is binnen de roman *Dinsdag* echter omgedraaid. In de roman is er juist sprake van het nabootsen van de gekoloniseerde door de kolonisator om zo op gelijke hoogte te komen staan. Hierdoor is het begrip *mimicry* wel bruikbaar, maar wordt het concept niet gebruikt zoals dat door Bhabha verondersteld is. Een verklaring voor het toch bruikbaar en duidelijk zichtbaar zijn van dit concept in deze roman kan misschien gevonden worden in de globalisering. Wanneer er in een 21ste-

eeuwse roman sprake is van een gekoloniseerde die een kolonisator nabootst dan zou dit moeilijker te onderscheiden kunnen zijn door middel van de globalisering. Het is namelijk de globalisering die heeft bijgedragen aan een sterke verwesterlijking van de wereld. Hierdoor wordt het onderscheid tussen de gekoloniseerde en de kolonisator al duidelijk kleiner. In *Dinsdag* is er echter sprake van een Westerse, witte protagonist die ‘primitieve’ gebruiken overneemt van de inheemse bevolking, waardoor het concept *mimicry* duidelijker te lokaliseren zou kunnen zijn. Deze hypothese biedt dan ook mogelijkheden tot een verder onderzoek naar de manifestatie en de bruikbaarheid van het concept *mimicry* binnen de 21ste-eeuwse roman.

Tot slot valt er nog een laatste limitatie aan dit onderzoek te stellen, aangezien de omvang van deze studie erg klein is. Door de analyse van één roman kan er weinig geconcludeerd worden over de status van culturele toe-eigening binnen de 21ste-eeuwse literatuur. De vormgeving van de relatie tussen de gekoloniseerde en de kolonisator binnen de roman *Dinsdag* hoeft niet representatief te zijn voor de vormgeving van deze relatie binnen de rest van de literatuur. Dit onderzoek dient dan ook enkel als voorbeeldcasus in hoe identiteitsvorming onderzocht kan worden in postkoloniale literatuur. Hieruit blijkt dat de concepten *othering*, *mimicry* en *hybridity* daar erg bruikbaar voor zijn. Wil er echter echt iets gesteld kunnen worden over de relatie tussen de gekoloniseerde en de kolonisator dan zal er een veel grootschaliger onderzoek moeten plaatsvinden. Dan pas kan er gesteld worden of er niet enkel in *Dinsdag* nog deels sprake is van een ideologische verblinding, maar ook in andere 21ste-eeuwse romans.

Bibliografie

I. Primaire literatuur

Peeters, E (2012). *Dinsdag*. Amsterdam: uitgeverij Podium.

II. Secundaire literatuur

Abrahams, F. (14 mei 2009). Heilige verontwaardiging. *NRC Handelsblad*.

Amatmoekrim, K. (21 oktober 2016). Denk na witte schrijver over het zwarte personage dat je opvoert. *NRC Handelsblad*.

Besser, S (2013). 'Benaderingen'. In: J. Rock, G. Franssen en F. Essink (red.). *Literatuur in de wereld. Handboek moderne letterkunde*. Nijmegen: Vantilt.

Bertens, H. (2008), *Literary Theory: the Basics*. London: Routledge.

Bhabha, H. K (2004). 'Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse.' *The Location of Culture*. London: Routledge.

Brillenburch Wurth, K. en A. Rigney (red.). *Het leven van teksten. Een inleiding in de literatuurwetenschap*. 2e herz. dr., Amsterdam: University Press, 2008.

Castrycck, G. & Vanhee, H. (2002). Belgische historiografie en verbeelding over het koloniale verleden. *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis/Revue belge d'histoire contemporaine*, 32 (3-4), 305-320.

Goddeeris, I. & Kiangu, S.E. (2011). Congomania in Academia. Recent Historical Research on the Belgian Colonial Past. *BMGN-Low Countries Historical Review*, 126 (4), 54-74.

Korsten, F.W (2009). *Lessen in literatuur*. 3e herz. dr., Nijmegen: Vantilt,

Kuortti, J. & Nyman, J. (2007), 'Introduction: Hybridity Today'. In: Kuortti, J. & Nyman, J., *Reconstructing Hybridity: Post-Colonial Studies in Transition*, Amsterdam: Rodopi, 1-18.

McLeod, J (2010). *Beginning Postcolonialism*. 2e editie. Manchester: Manchester University Press.

Pieterse, S. (2014). 'De emancipatie van de lezer'. *nY*, 6.

Said, E., *Orientalism*. London: Penguin, 2003.

Strycker, C. (31-07-2012). 'Dinsdag' in: *De Leeswolf*.